

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО КЛІНІЧНОЇ ПРАКТИКИ
зі спеціальності І7 «Терапія та реабілітація»

спеціалізація
І7.01 «Фізична терапія»

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Львів – 2025

УДК 615:825.614.253.4(076)

Блайда І., Бойсин Г., Яремчук М., Шевцов О., Гринчишин О., Гречка В., Мороз Р., Антонов О., Кісь І. Методичні вказівки до клінічної практики зі спеціальності І7 «Терапія та реабілітація» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Львів: ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького. 2025. 85 с.

Рецензенти:

Ступницька С.А. – к.фіз.вих., доцент кафедри терапії та реабілітації ЛДУФК імені Івана Боберського.

Рекомендовано
навчально-методичною комісією
спеціальності І7 «Терапія та реабілітація»
Протокол № 1 від 02.09.2025 р.

Рекомендовано
навчально-методичною радою
факультету суспільного благополуччя та
здоров'я людини
Протокол № 1 від 02.09.2025 р.

ВСТУП

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» та галузевою складовою державного стандарту України з вищої освіти зі спеціальності І7 «Терапія та реабілітація» для другого (магістерського) рівня вищої освіти обов'язковою компонентою освітньо-професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів освіти є практична підготовка.

Клінічні практики є невід'ємною важливою складовою практичної підготовки та є важливим етапом підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі охорони здоров'я. Відповідно до міжнародних стандартів WCPT та АРТА, клінічна освіта забезпечує глибоке розуміння теоретичних основ та розвиток практичних навичок студентів для всебічного застосування їх у процесі практичної, наукової та дослідницької діяльності.

Проведення клінічної практики має забезпечити: поглиблення та закріплення теоретичних знань у галузі нейрореабілітації, педіатричної, геріатричної реабілітації та спеціалізованих напрямів фізичної терапії; набуття практичних навичок з застосування сучасних методів обстеження та лікування пацієнтів з різноманітними патологіями та ураженнями; розвиток клінічного мислення та вмінь прийняти обґрунтовані клінічні рішення на основі доказової медицини та ICF моделі функціонування; формування професійних компетенцій необхідних для самостійної практики фахівців з фізичної терапії у закладах освіти та лікувально-реабілітаційних установах різної форми власності.

Організація та методичне забезпечення клінічних практик здійснюється відповідно до вимог: Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України; Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту»; Галузевої складової державного стандарту України зі спеціальності І7 «Терапія та реабілітація» для другого (магістерського) рівня вищої освіти; Міжнародних рекомендацій WCPT та АРТА щодо клінічної освіти фізичних терапевтів.

«Клінічна практика з фізичної терапії у нейрореабілітації»

Обсяг та тривалість: 9 кредитів ECTS (270 годин) тривалістю 6 тижнів

Структура: 180 годин аудиторної роботи (6 годин на день, 5-денний робочий тиждень) + 90 годин самостійної роботи.

Графік: понеділок-п'ятниця; вихідні дні - субота і неділя.

Мета практики: розвиток спеціалізованих компетенцій у наданні реабілітаційних послуг (фізичної терапії) пацієнтам при відновному лікуванні уражень чи захворюванні нервової системи (при важких та тривалих порушеннях у пацієнтів/клієнтів) різних вікових груп.

Основні компетенції, що набуваються студентами:

- Проведення комплексного клінічного обстеження пацієнтів з неврологічними розладами (інсульт, травми спинного мозку, невропатії, паркінсонізм, розсіяний склероз).
- Розроблення індивідуальних програм фізичної реабілітації з урахуванням фаз одужання та функціональних обмежень.
- Застосування сучасних методик нейромоторного переосвітлення та функціонального тренінгу, використання технологій та оцінка ефективності лікування та коригування програм реабілітації в процесі спостереження.
- Навики роботи з пацієнтами з порушеннями свідомості та когнітивними дефіцитами.
- Міжпрофесійна взаємодія з лікарями-неврологами, нейрохірургами та іншими членами реабілітаційної команди.

Базові установи: неврологічні відділення лікарень, спеціалізовані центри реабілітації, амбулаторні центри реабілітації.

«Клінічна практика з фізичної терапії у педіатрії»

Обсяг та тривалість: 9 кредитів ECTS (270 годин) тривалістю 6 тижнів

Структура: 180 годин аудиторної роботи (6 годин на день, 5-денний робочий тиждень) +

90 годин самостійної роботи.

Графік: понеділок-п'ятниця; вихідні дні - субота і неділя.

Мета практики: розвиток спеціалізованих компетенцій у наданні реабілітаційних послуг дітям та підліткам при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної та нервової систем.

Основні компетенції, що набуваються студентами:

- Розуміння особливостей фізіологічного та психомоторного розвитку дитини на різних вікових етапах (немовлятко, ранній вік, дошкільний та шкільний вік).
- Клінічне обстеження дітей з врахуванням розвиткових норм та функціональних обмежень.
- Розробка та реалізація програм ранньої втручання для дітей з затримкою розвитку.
- Діагностика та реабілітація дітей з церебральним паралічем, розумовою відсталістю та аутизмом.
- Корекція рухових навичок та функціональної мобільності у дітей з хронічними захворюваннями (астма, серцеві вади).
- Застосування ігрових та мотивуючих методик при роботі з педіатричними пацієнтами.
- Взаємодія з батьками та опікунами у розробці домашніх програм реабілітації.
- Адаптація стандартних шкал оцінки до вікових особливостей дітей.

Базові установи: педіатричні відділення лікарень, дитячі реабілітаційні центри, дитячі поліклініки, спеціалізовані установи для дітей з інвалідністю.

«Клінічна практика з фізичної терапії у геронтології та геріатрії»

Обсяг та тривалість: 9 кредитів ECTS (270 годин) тривалістю 6 тижнів.

Структура: 180 годин аудиторної роботи (6 годин на день, 5-денний робочий тиждень) + 90 годин самостійної роботи.

Графік: понеділок-п'ятниця; вихідні дні - субота і неділя.

Мета практики: розвиток спеціалізованих компетенцій у наданні реабілітаційних послуг особам похилого віку при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної та нервової систем, хронічних захворюваннях, функціональних обмеженнях та зниженій якості життя.

Основні компетенції, що набуваються студентами:

- Розуміння віко-асоційованих змін в організмі людини та їх вплив на функціональний стан.
- Комплексне геріатричне обстеження з оцінкою рухової активності, балансу, ризику падінь та когнітивного стану.
- Розробка індивідуалізованих програм реабілітації для пацієнтів з артритом, остеопорозом, артеріальною гіпертензією та іншими частими патологіями у людей похилого віку.
- Тренування рівноваги, координації та профілактика падінь як основні напрями.
- Підтримання та поліпшення функціональної незалежності у повсякденній діяльності (ADL) та інструментальній діяльності (IADL).
- Застосування адаптивних пристроїв та технічних засобів реабілітації, психосоціальне супроводження геріатричних пацієнтів та робота з сім'єю.

Базові установи: геріатричні відділення лікарень, будинки для людей похилого віку, амбулаторні центри первинної медичної допомоги, денні стаціонари для людей похилого віку.

«Клінічна практика за професійним спрямуванням»

Обсяг та тривалість: 12 кредитів ECTS (360 годин) тривалістю 8 тижнів.

Структура: 240 годин аудиторної роботи (6 годин на день, 5-денний робочий тиждень) + 120 годин самостійної роботи.

Графік: понеділок-п'ятниця; вихідні дні - субота і неділя.

Мета практики: розвиток спеціалізованих компетенцій у наданні реабілітаційних послуг

дітям та підліткам з порушеннями розвитку, а також особам похилого віку з хронічними захворюваннями та функціональними обмеженнями при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної та нервової систем.

Основні компетенції (залежно від обраного спрямування):

- Глибокі знання в обраній спеціалізації та сучасні підходи до лікування.
- Застосування доказової практики та останніх рекомендацій професійних організацій.
- Розроблення та реалізація спеціалізованих програм реабілітації.
- Участь у науково-дослідницькій діяльності та розповсюдженні знань.
- Лідерство та наставництво для молодших фахівців.

Базові установи: спеціалізовані центри реабілітації, спортивні клініки, кардіологічні відділення, онкологічні центри, приватні клініки.

Базами практики є лікувально-реабілітаційні установи, санаторії, реабілітаційні відділення міських лікарень, які забезпечені висококваліфікованими кадрами і відповідають вимогам програми практики.

З базами практики університет завчасно укладає Договір на її проведення за встановленою формою. Ці угоди є юридичною підставою для проведення практики. Тривалість дії угоди погоджується договірними сторонами. Вона може визначатися на період конкретного виду практики або на терміном на три роки з правом автоматичної пролонгації, якщо одна із сторін завчасно не заявить про його розірвання.

У окремих випадках студенти за погодженням з кафедрою можуть самостійно підбирати для себе місце проходження практики і пропонувати його для укладання відповідної угоди, за умови відповідності лікувально-оздоровчої установи всім вимогам програми практики.

Література

1. Анатомія та фізіологія людини: підручник. Сидоренко ПІ, Бондаренко ГО, Куц СО. 5-е вид., Київ: Медицина, 2015. – 296 с.
2. Балаж М, Марченко О. Обґрунтування застосування фізичної реабілітації у комплексній терапії ішемічної хвороби серця у поєднанні з метаболічним синдромом Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2011;2: 47–49.
3. Бас О, Герцик А, Тиравська О. Клінічна практика з фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату: метод. рек. Львів: Галицька видавнича спілка, 2022. 64 с.
4. Герцик А, Тиравська О. Обстеження як функціональна підсистема фізичної реабілітації/терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату. Молодіжний наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт : зб. наук. пр. – Луцьк, 2016;22: 65-73.
5. Герцик АМ. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації /фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату: монографія Львів: ЛДУФК, 2018. 388 с.
6. Герцик А. Створення програм фізичної реабілітації/терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату. Слобожанський науково-спортивний вісник, 2016;6(56).
7. Горбаль А, Горох Є, Насрідінов Р, Процюк А. Дані для паліативної допомоги: міжнародний досвід, українська практика, стандарти, індикатори, оцінки. Український центр суспільних даних, «Відродження», 2018. 60 с.
8. Губа ЮВ. Принципи ведення хворих на хронічне обструктивне захворювання легень з урахуванням наявності соматопсихічних порушень. Дис к.м.н. 14.01.27 – пульмонологія. Дніпропетровськ, 2017. 222 с.
9. Гуляев НВ. Порівняльний аналіз шкал-опитувальників для оцінки тяжкості захворювання та рівню працездатності у пацієнтів з патологіями плечових суглобів. Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія, 2019;2:54-63
10. Зайко МН, Биць ЮВ, Кришталь МВ, редактори. Патофізіологія. 4-те вид. Київ: Медицина; 2014. 751 с.
11. Івасик Н, Тиравська О. Алгоритм реабілітаційного обстеження дітей з бронхо- легеновими захворюваннями. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2016;4(54): 42–46.
12. Івасик Н. Модель планування індивідуальної програми фізичної реабілітації/терапії дитини з бронхо-легеновим захворюванням. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2017; 2(58): 34–39.
13. Івасик Н. Особливості дозування фізичного навантаження при фізичній реабілітації дітей з бронхо-легеновими захворюваннями. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): [зб. наук. пр.] – Київ, 2016;11: 50-53.
14. Івасик Н. Складання індивідуальної програми з фізичної реабілітації для дітей з бронхо-легеновими захворюваннями. В: Тимошенко ОВ, редактор. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту. ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Зб. наук. пр. Київ; 2016;9(79)16, с. 47–51.
15. Івасик Н. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації/терапії дітей шкільного віку з бронхолегеновими патологіями. Монографія. Львів: ЛДУФК; 2018. 393 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/13496>
16. Івасик Н. Фізична реабілітація при порушенні діяльності органів дихання. 2-ге вид. Львів: Український бестселер; 2009. 192 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10915>
17. Івасик Н. Фізична реабілітація/терапія осіб з бронхо-легеновими захворюваннями у базі доказової медицини. В: Мицкан БМ, голова колегії. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. Івано-Франківськ; 2017; 25-26, с. 142–148.
18. Івасик НО, Левицька ЛМ. Побудова реабілітаційного діагнозу в клінічній практиці фізичного реабілітолога при бронхо-легенових захворюваннях у дітей. В: Тимошенко ОВ, редактор. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми

фізичної культури (фізична культура і спорт). Зб. наук. пр. Київ; 2016; 10(80)16, с. 51–55.

19. Івасик НО, Тиравська ОІ. Особливості дозування фізичного навантаження при фізичній реабілітації дітей з бронхо-легеневими захворюваннями. В: Тимошенко ОВ, редактор. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Зб. наук. пр. Київ; 2016; 11(81)16, с. 49–53.

20. Кияк ЮГ, Молчко ОЮ, Білянський ОЮ. Кардіореабілітація при гіпертонічній хворобі. Wiadomości lekarskie. Czasopismo polskiego towarzystwa lekarskiego, 2018;LXXI(9):1809– 1814.

21. Коваль СМ, Мисниченко ОВ, Літвінова ОМ, Барановська ГВ. Когнітивні порушення та деменція у хворих на артеріальну гіпертензію. Частина II. Нейропсихіатричні діагностичні тести. Сучасна стратегія лікування хворих і підходи до профілактики розвитку порушень когнітивних функцій

22. Козьявкін ВІ, Качмар ОО, Волошин ТБ. Система класифікації великих моторних функцій у дітей з церебральним паралічем. Розширена та уточнена версія. Соціальна педіатрія та реабілітологія, 2012; 2(3):74-82

23. Козьолкін ОА, Ревенько АВ, Медведкова СО. Хвороба Паркінсона : сучасні аспекти діагностики і лікування : навчальний посібник для студентів IV курсу медичного факультету вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації по спеціальності

«Лікувальна справа», «Педіатрія», лікарів-інтернів спеціальності «Неврологія», лікарів неврологів, сімейних лікарів 2-ге видання, допрацьоване та доповнене. Запоріжжя: ЗДМУ, 2017. 158 с.

24. Коритко ЗІ. Фізіологічні механізми формування рухових навиків і рухових якостей: лекція. Львів, 2019. 9 с.

25. Корольков О, Болховітін П, Королькова А, Наср Аль Калі. Результати застосування методу безперервного пасивного руху в процесі фізичної реабілітації хворих з патологією колінного суглоба. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2017;4:68- 72.

26. Крук БР. Реабілітаційна картка обстеження осіб з ураженням хребта та спинного мозку: додаток до лекцій. - Львів, 2019. 15 с.

27. Лябах АП, Турчин ОА, Пятковський ВМ, Кучер ІВ. Порівняльний аналіз систем оцінки функції стопи. Вісник ортопедії, травматології та протезування, 2021;2: 4-9

28. Настанови Світової Фізіотерапії «Клінічний компонент освітньої програми базового рівня підготовки фізичного терапевта» <https://world.physio/guideline/clinical-education>

29. Невропатологія [Текст] : підручник для студентів, лікарів-інтернів ВМНЗ III-IV рівнів/ Володимир Миколайович Шевага, Анжела Володимирівна Паєнок, Божена Володимирівна Задорожна. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Медицина, 2009. 655 с.

30. Рокошевська В. Фізична реабілітація хворих після перенесеного мозкового геморагічного інсульту в умовах стаціонару: метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фізкульт. профілю Львів, 2010. 93 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/8000>.

31. Сфера діяльності фізичного терапевта/фахівця фізичної реабілітації: інформаційний посібник Українська асоціація фізичної терапії Доступно на: <http://www.physrehab.org.ua/textbook.html>

32. Тимрук-Скоропад КА., Івасик НО. Клінічна практика з дисципліни «Фізична реабілітація при порушеннях діяльності дихальної системи». Програма та метод. рекомендації. Л.: ЛДУФК, 2019. 48 с.

33. Тиравська ОІ. Фізична реабілітація осіб, оперованих з приводу кил міжхребцевих дисків поперекового відділу хребта: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.03 „Фізична реабілітація” Львів. держ. ун-т фіз. культури. Львів, 2010. 20 с.

34. Тиравська О. Характеристика фізичних вправ, які використовуються при лікуванні кил міжхребцевих дисків поперекового відділу хребта. Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів, 2007; 11(2):С. 333–336.

35. Уніфікований клінічний протокол екстреної медичної допомоги. Гостра дихальна недостатність: наказ МОЗ України від 15.01.2014 р. № 34.

36. Уніфікований клінічний протокол первинної медичної допомоги дорослим та дітям.

Гострі респіраторні інфекції: наказ МОЗ України від 16.07.2014 р. № 499.

37. Уніфікований клінічний протокол первинної медичної допомоги дорослим та дітям. Саркоїдоз: наказ Міністерства охорони здоров'я від 08.09.2014 р. № 634.

38. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Рак легень: наказ МОЗ України від 04.06.2014 р. №387.

39. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Туберкульоз: наказ МОЗ України від 21.12.2012 р. № 1091.

40. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. ХОЗЛ: наказ Міністерства охорони здоров'я від 27.06.2013 р. № 555.

41. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) та паліативної медичної допомоги. Деменція. Наказ МОЗ від 19.07.2016 № 736. 64 с.

42. Шкали та інструменти для оцінки стану тяжкохворого пацієнта та визначення потреби у паліативній допомозі. Посібник для застосування у клінічній практиці. Київ: ТОВ «Видавничий дім «КАЛІТА», 2021. 79 с

43. Almeida P, Rodrigues F. Exercise training modalities and strategies to improve exercise performance in patients with respiratory disease. *Revista Portuguesa de Pneumologia*. 2014;20(1):36–41.

44. American Diabetes Association (2013) 'Standards of Medical Care in Diabetes - 2013', *Diabetes Care*, 36: S11-S66.

45. American Physical Therapy Association (APTA). Telerehabilitation in Physical Therapist Practice: A Clinical Practice Guideline. (2024). *Physical Therapy Journal*. <https://academic.oup.com/ptj/>

46. Association of Chartered Physiotherapists in Cardiac rehabilitation (2009) Standards for Physical Activity & Exercise in the Cardiac Population.

47. British Association for Cardiovascular Prevention and Rehabilitation. (2012) The BACPR standards and core components for cardiovascular disease prevention and rehabilitation 2012. 2nd Edition. London: British Cardiovascular Society.

48. Burtin C, Hebestreit H. Rehabilitation in Patients with Chronic Respiratory Disease Other than Chronic Obstructive Pulmonary Disease: Exercise and Physical Activity Interventions in Cystic Fibrosis and Non-Cystic Fibrosis Bronchiectasis. *Respiration*. 2015;89:181–189.

49. Cardiac rehabilitation. Available from: <http://www.pnmedycznych.pl/spnm.php?ktory=369> (accessed 22.12.2013)

50. Chaves GSS, Fregonezi GAF, Dias FAL, Ribeiro CTD, Guerra RO, Freitas DA, Parreira VF, Mendonca KM.P. Chest physiotherapy for pneumonia in children. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2013; 9.

51. Chen YC, Wu LF, Mu PF, Lin LH, Chou SS, Shie HGJ. Using chest vibration nursing intervention to improve expectoration of airway secretions and prevent lung collapse in ventilated ICU patients: a randomized controlled trial. *Journal of the Chinese Medical Association*. 2009;72(6): 316–322.

52. Clinical Procedures for Safer Patient Care Authors: Clynda Rees Dovle and Jodie Anita McCutcheon (<https://opentextbc.ca/clinicalskills/chapter/3-4-positioning-a-patient-in-bed/>)

53. Cuccurullo S. *Physical Medicine and Rehabilitation Board Review*, 3rd Edition New York: Demos Medical Publishing; 2015. 1010p.

54. da Cruz MM, Ricci-Vitor AL, Borges GL, da Silva PF, Ribeiro F, Vanderlei LC. Acute hemodynamic effects of virtual reality based-therapy in patients of cardiovascular rehabilitation: cluster randomized crossover trial. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*. 2020 Jan 8.

55. de Macedo RM, Faria-Neto JR, Costantini CO, et al. Phase I of cardiac rehabilitation: A new challenge for evidence based physiotherapy. *World J Cardiol*. 2011;3(7):248–255. doi:10.4330/wjc.v3.i7.248

56. Expanded Hammersmith Functional Motor Scale for SMA (HFMSE). PNCR Networkfor SMA, 2009. 32 p.

57. Freitas DA, Dias FAL, Chaves GSS, Ferreira GMH, Ribeiro CTD, Guerra RO, Mendonça KMPP. Standard (head-down tilt) versus modified (without head-down tilt) postural drainage in infants and young children with cystic fibrosis. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2015;3.
58. Frownselter DL, Dean E. Cardiovascular and Pulmonary Physical Therapy: Evidence to Practice. 5th ed. Elsevier Mosby, 2013. 832p.
59. Glanzman AM, Mazzone E, Main M, et al. The Children's Hospital of Philadelphia Infant Test of Neuromuscular Disorders (CHOP INTEND): test development and reliability. *Neuromuscul Disord*. 2010;20(3):155–161. doi:10.1016/j.nmd.2009.11.014
60. Grande AJ, Silva V, Andriolo BNG, Riera R, Parra S.A, Peccin MS. Water-based exercise for adults with asthma. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2014; 7: [DOI: 10.1002/14651858.CD010456.pub2].
61. https://meded.ucsd.edu/clinicalmed/pe_Cardiovascular_Exam.pdf (обстеження)
62. <https://moz.gov.ua/article/health/chomu-vinikajut-hvorobi-sercja-i-jak-minimizuvati-riziki>
63. <https://mskctc.org/tbi/factsheets/Cognitive-Problems-After-Traumatic-Brain-Injury#Recommended>
64. <https://studfile.net/preview/5081488/page:17/> (характеристика крові)
65. <https://www.biausa.org/brain-injury/about-brain-injury/treatment/brain-injury-rehabilitation>
66. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3443469/> (Program Description: Physical Therapy in a Heart Failure Clinic)
67. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4325301/> (Exercise training in the management of patients with resistant hypertension)
68. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4369613/> (Evidence for exercise training in the management of hypertension in adults)
69. <https://www.nhlbi.nih.gov/health/health-topics/topics/stress/during>
70. Irish Association of Cardiac Rehabilitation Guidelines 2013
71. Kinesiology of the Musculoskeletal System: Foundations for Physical Rehabilitation by Donald A. Neumann Mosby; 3rd ed.
72. Lee AL, Burge AT, Holland AE. Airway clearance techniques for *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2015; 11.
73. Macêdo TMF, Freitas DA, Chaves GSS, Holloway EA, Mendonça KMPP. Breathing exercises for children with asthma. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2016; 4.
74. Magee D. Orthopedic Physical Assessment. – 6th Revised Edition, 2013. 1184
75. McNamara RJ, McKeough ZJ, McKenzie DK, Alison JA. Water-based exercise training for chronic obstructive pulmonary disease. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2013; 12.
76. Pryor JA, Prasad SA. Physiotherapy for Respiratory and Cardiac Problems. Philadelphia: Elsevier Ltd, 4th Edition, 2008: 14 (470 - 494).
77. Scottish Intercollegiate Guidelines Network (SIGN). Brain injury rehabilitation in adults. Edinburgh: SIGN; 2013. (SIGN publication no. 130). [March 2013]. (<https://www.sign.ac.uk/assets/sign130.pdf>)
78. Sharp CR, Rozanski EA. Physical examination of the respiratory system. Top Companion Anim Med, 2013;28(3):79-85.
79. SSM Health St. Mary's Hospital – Madison Cardiac Rehab Program Available from: https://www.youtube.com/watch?v=famkb_dtAF0&feature=emb_logo
80. Umphred's neurological rehabilitation sixth edition Darcy A. Umphred, Gordon U. Burton, Rolando T. Lazaro, Margaret L. Roller. Riverport Lane St. Louis, Missouri <https://craighospital.org/resources/disorder-of-consciousness-cognitive-recovery-following-tbi-levels-1-10-1> - навчальний відео курс про використання Шкали когнітивних порушень Ранчо.
81. World Confederation for Physical Therapy (WCPT). Guideline for the Clinical Education Component of Physical Therapist Professional Entry-level Education. (2024). Available at: <https://world.physio/guideline/clinical-education>